

Oponentský posudok
na habilitačnú prácu Ing. Renáty Benda Prokeinovej, PhD.,
odbornej asistentky na Katedre štatistiky a operačného výskumu FEM SPU v Nitre
na tému „Modelovanie spotreby potravín na Slovensku“

Oponentský posudok na habilitačnú prácu bol vypracovaný na základe menovania predsedníčkou VR FEM SPU v Nitre, prof. Dr. Ing. Elenou Horskou zo dňa 17. 12. 2018.

Hlavným zámerom spracovania habilitačnej práce Ing. Renáty Benda Prokeinovej, PhD. bolo využiť údaje o spotrebiteľskom správaní obyvateľov pri spotrebe potravín na analýzu tohto správania a jeho následné modelovanie.

Aktuálnosť tejto témy zdôrazňujú predovšetkým významné zmeny vo vývoji štruktúry spotreby potravín na Slovensku v posledných dekádach, ktoré sa prejavujú tak v zmenách množstva, ako aj štruktúry spotreby jednotlivých potravinových skupín, na ktoré spôsobujú viaceré faktory.

Súčasný stav riešenej problematiky doma i v zahraničí

V tejto časti habilitačnej práce autorka zamerala svoju pozornosť predovšetkým na charakteristiku a vymedzenie spotrebiteľského správania a odhalenie príčin jeho zmeny tak objektívnych, ako aj subjektívnych (vonkajších a vnútorných), pričom vo svojej práci vychádzala najmä z vonkajších vplyvov spotrebiteľského správania, čo vyplývalo z dostupnosti údajov sledovaných Štatistickým úradom SR o týchto faktoroch.

Následne sa stručne venovala problematike vývoja teórie dopytu a analýze rozpočtu domácností, pričom hodnotila prístup teoretikov k empirickej analýze dopytu, ktorá ovplyvnila tvorbu prepracovanejších dopytových rovníc. Za významné považuje vypracovanie koncepcie elasticity dopytu, ktorá dala rámec na uskutočnenie numerického merania trhových charakteristík, najmä v poľnohospodárskych komoditách.

Vo svojom prehľade histórie vývoja teórie dopytu prehľadne uviedla vývoj rôznych prístupov a teórií zaoberajúcich sa problematikou dopytu a spotreby, čo svedčí o tom, že túto problematiku má teoreticky zvládnutú a na ďalšie spracovanie svojej práce využije tie z teoretických prístupov, ktoré sú z hľadiska predmetu jej skúmania najvhodnejšie a prispejú k naplneniu hlavného cieľa habilitačnej práce.

V ďalšej časti svojej habilitačnej práce, v ktorej autorka hodnotí súčasný stav riešenej problematiky, charakterizuje dopytové systémy, pričom sa zameriava na štyri základné matematicko-analytické formy dopytových systémov, tvoriacich základ pre ich zložitejšie formy – „Lineárny výdavkový systém“, „Rotterdamský dopytový systém“, „Translogaritmický dopytový systém“ a „Takmer dokonalý dopytový systém“ a hodnotí ich dokonalosť, resp. nedokonalosť z dôvodov ich obmedzení na základe lineárneho alebo logaritmického vyjadrenia dopytových vzťahov, resp. na základe ich statiky, či dynamiky. Na základe týchto charakteristík si potom kladie otázku, ktoré z týchto dopytových systémov sú pre empirickú analýzu spotrebiteľského správania najvhodnejší v závislosti od dátovej základne a očakávania vo výsledkoch a uvádza, že v aplikovanej mikroekonómii sa najčastejšie používa rotterdamský model a model takmer ideálneho dopytu. Z uvedeného prehľadu dopytových systémov a ich hodnotenia vyplýva, že autorka vie správne narábať s jednotlivými modelmi, hodnotiť ich na

základe vybraných charakteristík a rozhodovať, ktoré z nich sú pre potreby jej výskumnej práce v habilitačnej práci najvhodnejšie.

Následne venuje pozornosť významu analýzy preferencií spotrebiteľov, ktorá umožňuje zohľadňovať správanie spotrebiteľov v súvislosti s produktami predávanými na trhu a konštruovať modely, odrážajúce skutočné správanie spotrebiteľov, ako aj vypracúvať metódy kvantifikácie spotrebiteľských preferencií, z ktorých uvádza najmä metódy diskkrétnej voľby, ktoré ďalej stručne charakterizuje a popisuje tri základné prístupy k formulácii modelov diskkrétnej voľby.

Poznatkovú bázu autorky možno hodnotiť pozitívne. Autorku na jej základe možno považovať za odborníčku, ktorá disponuje dostatočným teoretickým aparátom, preukázala svoju erudovanosť v teoretických koncepciách. Pojemový aparát je adekvátny, niektoré pojmy upresňuje v zmysle spracúvanej problematiky. Má prehľad o domácej a zahraničnej odbornej literatúre, ktorá sa danou problematikou zaoberá.

Cieľ habilitačnej práce

Hlavným cieľom habilitačnej práce Ing. Benda Prokeinovej, PhD. je modelovanie spotrebiteľského správania orientovaného na spotrebu potravín na Slovensku. Takto formulovaný hlavný vedecký cieľ habilitačnej práce je zadefinovaný jasne. Z jeho formulácie je zjavný zámer autorky dospieť svojim výskumom ku konkrétnym záverom. Hlavný vedecký cieľ doplnila autorka parciálnymi cieľmi a to skúmať spotrebiteľské správanie v spotrebe potravín na základe príjmu jednotlivých skupín domácností a na základe cien jednotlivých skupín potravín, ako aj identifikovať správanie spotrebiteľov z pohľadu preferencie k určitému typu potravinu a demografickými atribútmi domácností. Na základe čiastkových cieľov habilitačnej práce autorka formulovala niekoľko hypotéz, ktorých verifikáciou dospela k výsledkom prezentovaným v ďalšej časti habilitačnej práce. Takto formulované hypotézy možno považovať za správne, ich počet je adekvátny očakávaným zisteniam.

Autorka takto vytýčenými cieľmi a formulovanými hypotézami prezentovala svoj zámer pri spracovaní danej problematiky habilitačnej práce a prejavila značnú snahu o ich naplnenie. Na základe predložených výsledkov práce možno konštatovať, že sa jej podarilo tak hlavný, ako aj čiastkové ciele splniť, autorka svojimi výsledkami potvrdila fundovanosť v danej problematike.

Metodika práce a metódy skúmania

V časti venovanej metodike práce a metódam skúmania autorka vychádza z materiálu, ktorý použila v práci pri analýze spotrebiteľského správania. Rozhodla sa využiť v teoretickej časti práce charakterizované modely (Engelov model dopytu v naturálnom a peňažnom vyjadrení a AIDS/LA model, ako aj LOGIT model), pričom zdôvodnila použitie údajov získaných zo Štatistického úradu SR. Materiál práce možno z tohto pohľadu považovať za vhodný a postačujúci pre spracovanie témy habilitačnej práce.

Autorka si na riešenie problému habilitačnej práce zvolila adekvátne vedecké metódy. Pri ich voľbe sa autorka riadila princípmi využívanými vo vedeckej práci, preto výber vedeckých metód možno považovať za správny, a to aj vzhľadom na potrebu riešenia čiastkových cieľov habilitačnej práce. Použité modely podrobnejšie charakterizuje.

Metodológia spracovania habilitačnej práce je plne v súlade so štandardným postupom spracovania kvalifikačných prác tohto typu. Z nej je vidieť sled pracovných postupov pri spracovaní danej témy a je možné badať logiku a súslednosť spracovania habilitačnej práce.

Výsledky práce

V úvodnej časti práce, ktorá je venovaná prezentácii výsledkov jej spracovania, sa autorka zaoberá štruktúrou výdavkov obyvateľov získaných zo štatistických prieskumov. Získané údaje vhodným spôsobom prezentuje a na základe skúmania spotrebiteľského správania zadefinovala niekoľko jeho dlhodobých trendov v oblasti spotreby potravín, pričom sa venuje najmä poklesu podielu výdavkov spotrebiteľov na potraviny a jeho príčinám.

V ďalších podkapitolách tejto časti habilitačnej práce autorka pristupuje k modelovaniu spotreby potravín na základe modelov, ktorých výber zdôvodnila a ktoré charakterizovala v predchádzajúcej časti habilitačnej práce.

Ako autorka správne konštatuje, potraviny sú významným prostriedkom majúcim vplyv na slovenské domácnosti, preto je nevyhnutné venovať pozornosť údajom o determinantoch dopytu po potravinách s cieľom navrhnuť komplexný rámec spotreby potravín. Aj preto venuje pozornosť analýze cenového a príjmového dopytu po potravinách, ktorý by mal byť základom pri tvorbe potravinovej politiky, pričom sa opiera o Engelov model dopytu s využitím jeho príjmovej a výdajovej krivky.

Ako zdroj údajov pre potreby identifikácie príjmovej elasticity dopytu po potravinách na Slovensku použila autorka databázu Slovstat ŠÚ SR a to spotrebu vybraných druhov potravín na 1 obyvateľa a čisté peňažné príjmy súkromných domácností v členení podľa ekonomického postavenia prednostu domácnosti v zamestnaní na osobu a mesiac, pričom vyseletovala 8 skupín potravín, pre ktorú sú príjmové elasticity komparovateľné tak z naturálneho hľadiska, ako aj z hľadiska výdavkov, následne Engelov model verifikovala na základe získaných dát. Na verifikáciu si zvolila analýzu príjmovej elasticity v naturálnom aj peňažnom vyjadrení a pri tomto postupe testovala niekoľko základných hypotéz na štyroch typoch domácností.

Na základe uskutočnených analýz dospela autorka k záveru, že porovnávanie rôznych typov domácností podľa ekonomického postavenia prednostu domácnosti nemalo v naturálnom vyjadrení žiaden význam a dopytový model v peňažnom vyjadrení viac odrážal rozdiely medzi domácnosťami podľa ekonomického postavenia prednostu domácnosti.

Preto následne pristúpila k hodnoteniu cenovej elasticity dopytu, na čo využila AIDS/LA model a LOGIT model, aby identifikovala spotrebiteľské vzory správania slovenských spotrebiteľov.

Ako zdroj údajov použila rovnakú databázu, ako v predchádzajúcom prípade a vychádzala zo spotreby vybraných druhov potravín na 1 obyvateľa a z priemerných spotrebiteľských cien vybraných druhov výrobkov, pričom v tomto prípade vyseletovala 4 skupiny potravín, pre ktoré mohla uskutočniť výpočty.

Výsledky, ku ktorým sa svojím výskumom dopracovala, názorne, prehľadne a s príslušným komentárom vhodne prezentovala. Aj vo výskumnej časti habilitačnej práce autorka korektne odkazuje na použité odborné zdroje a ich rozsah v tejto časti práce je adekvátny skúmanej problematike a dokresľuje a odôvodňuje autorkine rozhodnutia využívať konkrétne modely.

Prínos a originalita práce

Predkladanú habilitačnú prácu Ing. Benda Prokeinovej, PhD. možno považovať za originálnu, vyžadujúcu osobitné prístupy k získaniu a spracovaniu údajov. Nesporným prínosom autorky je overenie vybraných modelov na vybraných skupinách potravín a vybraných typoch domácností, ako aj identifikovanie spotrebiteľského správania slovenských spotrebiteľov u týchto vybraných skupín potravín. Na základe spracovaných a prezentovaných výsledkov predložila návrh na využitie získaných poznatkov pre ďalší rozvoj vedy a praxe. Celkovo sú informácie prezentované vo výsledkoch práce zaujímavé a môžu slúžiť ako východisko pre budúce modelovanie spotreby potravín na Slovensku, preto z tohto pohľadu možno pozitívne hodnotiť aj aplikačný prínos habilitačnej práce.

Formálne náležitosti práce

Práca spĺňa všetky formálne náležitosti, ktoré sú na prácu tohto druhu kladené. Kladne možno hodnotiť celkovú koncepciu štruktúrovania habilitačnej práce, logický postup autorky. Zoznam odborných prameňov uvedených v práci je rozsiahly a je postačujúci.

Záverečné odporúčanie

Habilitačná práca Ing. Renáty Benda Prokeinovej, PhD. „Modelovanie spotreby potravín na Slovensku“ zodpovedá požiadavkám kladeným na habilitačnú prácu a preto ju odporúčam k obhajobe. Po úspešnej obhajobe navrhujem, aby Ing. Renáta Benda Prokeinovej, PhD. bol udelený vedecko-pedagogický titul „docent“ v študijnom odbore 3.3.16 Ekonomika a manažment podniku,

V rozprave navrhujem odpovedať na otázku:

1. Ktoré faktory vplývajú v najväčšej miere na skutočnosť, že v žiadnej z analyzovaných skupín potravín (pri analýze príjmovej elasticity v naturálnom vyjadrení) sa neobjavila ani pri jednom type domácností príjmová elasticita vyššia ako 1, t. j. že v žiadnej skupine potravín sa neobjavujú luxusné statky?

V Bratislave 20. 2. 2019

prof. Ing. Ferdinand Daňo, PhD.